

PREDEO SLIKAN ČAJEM

MILORAD PAVIĆ

Nijedan neopaljeni šamar ne treba u grob odneti!

Nekada u školi imali smo druga koji je ovo ponavljao kao uzrečicu, ali nije izgledao kao neko ko tako misli o šamarima. Izgledao je, da pravo kažem, kao neko ko sporo shvata, a brzo zaboravlja. Voleo je da kaže: dan je brži od zeca, začas ti utekne! bio je lepuškast, ali neupadljiv, kao one priče što se mogu dvaput zaboraviti. U našoj ranoj mladosti on je na mene i ostale načinio snažan utisak u jednoj stvari sitnoj i sasvim nevažnoj, izvalio je, valjda po svom običaju, nešto što se dopalo. Gledajući one mlade lepotice oko nas, što zgodnim momcima praštaju glupost, ali ružnima ne praštaju um, rekao je: "Sve ćemo mi to pojebati juče!" Ili je, čini mi se, pogodio da na Renoarovoj slici "Le Moulin de la galette" parovi igraju uz valcer "Poslednja plava sreda". Ili je bila neka treća takva zaludica, u ono vreme važna za nas. Pošto ja, naravno, nerado pamtim one koji na mene ostave dobar utisak i sve istoga časa predajem potpunom zaboravu, o njemu sam jedva šta drugo upamtio.

Međutim, neke stvari sasvim nove i skorašnje privukoše na njega pažnju svih nas u Beogradu sada, posle toliko decenija, kada nam još jedino satovi govore istinu, i kada smo se tako pozaboravljali među sobom, da sam, odlučivši da o tom čoveku ovde nešto pribeležim, morao priznati samome sebi da sam mu zaboravio čak i ime. Tako za sada ova povest, ili ove ukrštene reči, jer svaka priča se služi ukrštanjem reči, nemaju ni ime svog junaka. A evo kako je izgledao kada ga nedavno opet vidismo.

Ušao je plav čovek srednjeg rasta s dva indijanska razdeljka u kosi. Doneo je šešir pun briga i duvankesu od jarećih muda punu lula. Glava mu nikako nije htela stajati na sredini pomenutog šešira, a šija u sredini okovratnika, pa ipak, bio je još uvek lep i na njemu mi je najviše smetalo ono što se ženama najviše dopadalo — mišićave noge, od kojih je jedna bila starija, i njegova neverovatna brzina — deo lepote koji se ne može naslikati. Najpre je točio pa onda poturao čašu, ali nije razlivao. No, nije on bio samo brz. Bio je od onih kojima se osmehnula sreća.

Kao oni trkači na kratke staze što pri polasku upadnu u pucanj i stižu prvi, jer su krenuli istovremeno sa znakom, tako je i on (već zašavši u godine) odjednom shvatio da čovek na svaka dva svoja džepa ima jedan tuđ u koji otiče nemilice sve što stiže. I tada je načinio zaokret. Uspešniji deo života proveo je potom u Sjedinjenim Američkim Državama i drugde po svetu kao vlasnik moćne tvrtke i finansijski magnat, parnjak ako ne Sema Voltona i Cucumija, a ono bar na njihovom tragu. Noseći svoju oštro isklesanu senku, on

PREDEO SLIKAN ČAJEM

MILORAD PAVIĆ

Nijedan neopaljeni šamar ne treba u grob odneti!

Nekada u školi imali smo druga koji je ovo ponavljao kao uzrečicu, ali nije izgledao kao neko ko tako misli o šamarima. Izgledao je, da pravo kažem, kao neko ko sporo shvata, a brzo zaboravlja. Voleo je da kaže: dan je brži od zeca, začas ti utekne! bio je lepuškast, ali neupadljiv, kao one priče što se mogu dvaput zaboraviti. U našoj ranoj mladosti on je na mene i ostale načinio snažan utisak u jednoj stvari sitnoj i sasvim nevažnoj, izvalio je, valjda po svom običaju, nešto što se dopalo. Gledajući one mlade lepotice oko nas, što zgodnim momcima praštaju glupost, ali ružnima ne praštaju um, rekao je: "Sve ćemo mi to pojebati juče!" Ili je, čini mi se, pogodio da na Renoarovoj slici "Le Moulin de la galette" parovi igraju uz valcer "Poslednja plava sreda". Ili je bila neka treća takva zaludica, u ono vreme važna za nas. Pošto ja, naravno, nerado pamtim one koji na mene ostave dobar utisak i sve istoga časa predajem potpunom zaboravu, o njemu sam jedva šta drugo upamtio.

Međutim, neke stvari sasvim nove i skorašnje privukoše na njega pažnju svih nas u Beogradu sada, posle toliko decenija, kada nam još jedino satovi govore istinu, i kada smo se tako pozaboravljali među sobom, da sam, odlučivši da o tom čoveku ovde nešto pribeležim, morao priznati samome sebi da sam mu zaboravio čak i ime. Tako za sada ova povest, ili ove ukrštene reči, jer svaka priča se služi ukrštanjem reči, nemaju ni ime svog junaka. A evo kako je izgledao kada ga nedavno opet videsmo.

Ušao je plav čovek srednjeg rasta s dva indijanska razdeljka u kosi. Doneo je šešir pun briga i duvanke od jarećih muda punu lula. Glava mu nikako nije htela stajati na sredini pomenutog šešira, a šija u sredini okovratnika, pa ipak, bio je još uvek lep i na njemu mi je najviše smetalo ono što se ženama najviše dopadalo — mišićave noge, od kojih je jedna bila starija, i njegova neverovatna brzina — deo lepote koji se ne može naslikati. Najpre je točio pa onda poturao

čašu, ali nije razlivao. No, nije on bio samo brz. Bio je od onih kojima se osmehnula sreća.

Kao oni trkači na kratke staze što pri polasku upadnu u pucanj i stižu prvi, jer su krenuli istovremeno sa znakom, tako je i on (već zašavši u godine) odjednom shvatio da čovek na svaka dva svoja džepa ima jedan tuđ u koji otiče nemilice sve što stiče. I tada je načinio zaokret. Uspešniji deo života proveo je potom u Sjedinjenim Američkim Državama i drugde po svetu kao vlasnik moćne tvrtke i finansijski magnat, parnjak ako ne Sema Voltona i Cucumija, a ono bar na njihovom tragu. Noseći svoju oštro isklesanu senku, on je sada došao sopstvenim avionom da se u ovoj krčmi sa kariranim stolnjacima vidi sa vršnjacima, jer voleo je ribu, a riba je uvek najbolja tamo gde su karirani stolnjaci. Sve to vreme od četvrt veka stranstvovanja on u snu i dalje nije umeo da vozi auto i ni noć nije noćio u inostranstvu. Sve te decenije u Americi, Beču i Švajcarskoj on je sanjao da sahranjuje čizme negde u Zemunu i da spava u Beogradu u nekim gvozdanim sankama s praporcima, koji mu zveče kad god se u snu pokrene.

Čim me ugleda, on raširi ruke i viknu:

— Mišo, poste moj premršeni, pa od nas ostadoše samo oči!

Ne znajući tada još uvek ko je on zapravo, ja se načinih kao da ga se sećam i da je sve u redu. Uostalom, logično je da je on iz istih razloga upamtio moje ime iz kojih sam ja zaboravio njegovo. I ja još kako pamtim sve one na koje sam bilo kada ostavio dobar utisak, pamtim, jer čovek uvek misli ispod svojih mogućnosti, pa su takvi trenutci dobrih utisaka retki i treba ih spasti od zaborava, kojim će ih prekriti zauvek oni na koje je taj dobar utisak ostavljen.

Videći da ga ne prepoznajem, on se ne okrete od mene, nego sedosmo jedan uz drugog i on nastavi sa istom srdačnošću da priča, pri čemu je po stolu neprestano svirao, kao na klaviru, neku polku, ostavljajući noktima na prekrivaču tragove kao note.

— Nemoj se sekirati — dodade on kao da me skroz vidi — naše uspomene, misli i osećanja mora biti da oduvek imaju boravište u drugim svetovima i ne zavise baš mnogo od nas ovde. Jer, više liče

(ma kakve da su) misli dva razna čoveka jedna na drugu, no čovek i njegova rođena misao međusobno...

U to vreme bila mu je umrla mati i on mi te večeri ispriča neobičnu priču, očigledno misleći na svoju nesreću, ali se iz priče videla neka izokrenutost, kao da je on umro, a mati ostala u životu.

— Umre, dakle, — pričao je on — nekoj udovici sin, i mati je za njim mnogo tugovala. Svu je so iz sebe isplakala i suze joj potekoše neslane. Tako, plačući, jedne večeri ona zaspi i usni neki predeo, pola u sunci i cveću, i šeta veselo neki svet, a pola u blatu, kiši i mraku. I u tom blatu — gleda — njen sin.

— Vidiš, majko, — reče joj on — oni tamo šetaju u osmesima i radosti živih, a ovo blato, gde sam ja, to je od tvojih suza...

Mati kud će, šta će, prestade da plače za sinom.

A sin joj malo potom opet dođe na san i pokaza joj kako njegov vrt lepo leži u suncu, ali u njemu ništa ne raste, ništa se ne može oploditi kao u drugim, okolnim vrtovima. A sve je na svetu zato da se plodi i u onim drugim vrtovima je cveće i voće zato što se živi ovde plode.

Mati razumede priču, udade se ponovo i dobi ubrzo lepog malog dečka koji se nasmeja i oplodi u vrtu svoga brata prvu jabuku...

Eto, ta prosta pričica — zaključivaše moj nepoznati sabesednik — ne bi zasluživala pažnje da nema mogućnosti da se ona prevede na jedan posebni smisao. Ne valja je doslovno shvatiti. Taj drugi svet i vrtovi u kojima živi njen sin, to je svet u kojem žive naše misli, uspomene i osećanja. Zar se to ne vidi već na prvi pogled, toliko su to nezemaljske stvari i strane nama samima, koji smo samo njihova kotva na ovom svetu. I njen sin iz priče i nije drugo do njena neka misao, ljubav ili uspomena, jer šta su naše uspomene i ljubavi do naša deca na nekom drugom svetu? Sve to, rekoh, i zavisi i ne zavisi od nas.

Često moramo ovde da se osmehujemo da bi tamo u našim sećanjima ili ljubavima sinulo sunce, ovde da oplodimo ženu da bi se tamo, u našim mislima začela neka jabuka poznanja, naše suze na zemlji ponekad su razlog blata tamo negde daleko u našoj duši...

Možda ja ne umem ni da iščitam sve što se iz te priče može iščitati, ali...

— Ali to nije razlog da ne popijemo još po jednu — skretoh ja razgovor na drugu stranu, kucnusmo se i ja se s čašom okretoh drugima koji su sedeli s nama. A pri tom sam mislio: ovaj i na dupetu ima uši, čuvaj ga se!

Ali, taj drugi kome se okretoh (jedan od naših vršnjaka, inače lopov da će stolicu ukrasti) odmah pređe na stvar i reče mi da je Atanasije Svilar (eto najzad i tog imena tako dobro zaboravljenog) nedavno bio primljen s grupom poslovnih ljudi iz SAD u audijenciju kod Predsednika. Zamisli, Atanasije Svilar, taj isti koji nekad nije imao para ni da se oženi, a nekmoli da kupi novine, u Belom dvoru na Dedinju, kod Predsednika Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije!

I meni je — nastavi on pazeći da nas gost iz Amerike ne čuje — Atanasije Svilar uvek izgledao kao neko ko ima jajca a nema žumanca. Ali, sam vidiš, grdno smo se prevarili. Zamisli, taj se nije čak ni prezivao Svilar, nego se zvao Atanasije Fjodorovič Razin. Ni manje ni više! Kao neki ruski knez ili kozački car, što pije votku držeći staklo zubima mesto rukom. Nije njemu mati uzalud od najranijeg detinjstva govorila vi! Elem, istina nije ni u dari ni u meri, nego u kantarskom jajetu. To rusko prezime našega Svilara ostalo je negde u Sibiru zajedno sa Atanasijevim ocem. Mati se vratila iz Rusije u Beograd i valjala se, kažu, po buretu, da ne rodi, ali je Atanasije ipak ugledao sveta. Tako, mesto da pije votku i razbija čašu o mamuzu, a tanjir o tavanicu, on je odrastao ne znajući ništa o svom poreklu kao bedni Tasa Svilar što gleda svojim plavim očima kao kroz led. Primera radi, nikada nije ni pomislio da se šala o čuvenom moskovskom matematičaru koju priča ceo Beograd i koju možda ponavlja i on sam, odnosi na njegovog rođenog oca. A što se tiče tog njegovog oca, Fjodora Aleksejeviča Razina, za njime su tamo u Rusiji ostale raskošne moskovske odaje u kojima je uvek jesenje popodne jedne petrogradske subote i pomenuta

ŠALA O FJODORU ALEKSEJEVIČU RAZINU

U Staljinovo vreme u Moskvi je živeo ugledan matematičar. Zvao se Fjodor Aleksejevič Razin, bio je nekada lep čovek i dobar pevač, sada za pesmu izgubljen, nosio je puna usta suvih zuba i osmeh kao zalogaj držao u levoj polovini čeljusti.

Kako to biva ponekad, poraze njegovih neprijatelja u struci iskoristili su drugi, a njegove sopstvene poraze okrenuli u svoju korist prijatelji. Odavno na univerzitetu, krepak iako jednom nogom u starosti, voleo je da kaže: sad vam svaki balavac ima pedeset godina! Krajnje nesnalažljiv u svakodnevnim poslovima, živeo je otac našega Atanasija Svilara osim sveta i toliko zaokupljen matematičkim poslovima da su u Moskvi ponavljali njegova poređenja, kao na primer: "Dobro vino mora ostaviti u istima opor ukus matematičke greške."

Elem, toga Fjodora Aleksejeviča Razina jednoga jutra poseti u kabinetu potpuno nepoznat čovek. Nosio je u rukama karte od onih načinjenih prema ikonama. On odmah razmetnu karte po Razinovom stolu, pri čemu sveti Nikola izađe prvi; potom baci svetu Paraskevu (Petku), sv. Iliju gromovnika i zastade kod Goluba. Taj posetilac, sasvim mlad čovek, reče nekako uzgred i gledajući u karte, da profesorov veliki međunarodni naučni ugled nameće obaveze svima, pa i samom Fjodoru Aleksejeviču. Odmah zatim neuvijeno predloži Razinu da uđe u komunističku partiju. Pokupio je jednim zamahom ruke sve karte sa stola, sem svetoga Nikole, i zaključio primakavši se Fjodoru Aleksejeviču: — Svaku priču treba ostaviti da malo odleži. Ako preko noći naraste kao testo za hleb, dobra je. Ova tvoja je odležala i sada treba peći. To bi imalo i međunarodnog odjeka...

Profesor se branio da se ne razume dovoljno u takve stvari, da je već u godinama, da mu vreme odlazi na projekte instituta, sve je bilo uzalud.

Posetilac se izraknuo strahovito, hteo da pljune nasred sobe, predomislio se, progutao, ali nije izdržao, nego je nogom razmazao po podu onaj neizbačeni ispljuvak.

— Uzećemo ti to u obzir — dodao je — ne ubijamo mi ničije vreme. Imamo mi šta da ubijamo.

Uzeo je svetoga Nikolu i otišao.

Fjodora Aleksejeviča su učlanili i dobio je uskoro poziv za prvi sastanak. Po njega je došao vratar sa fakulteta, čovečuljak kojem je uvek plakalo levo oko, profesorov vršnjak i može se reći, prijatelj. Uđoše u dugi hodnik pun stolica i dima gustog da se može češljati. Sedoše i sastanak poče. Profesor čija je metodičnost i brzina bila poslovična, odmah uze da beleži svaku reč. Nameštao je nogu u cipeli vrteći njenim vrhom i zapisivao. Tako je činio i dva naredna sastanka, a na onom sledećem javi se da govori. U međuvremenu, shvativši šta se od organizacije kojoj onedavno pripada očekuje u tom trenutku, on je kod kuće razradio sistem neophodnih mera koje se moraju primeniti ako se hoće postići željeni cilj. On je kao matematičar znao da se svaki dan lepote u životu plaća jednim danom ružnoće i sve je svoje zaključke preneo u matematičke formule, koje su neumoljivom logikom brojeva nametale rešenje.

Dolazeći, usput je kupio pirog, pošto je na poslu ogladneo, strpao ga u džep i ušao u poznati hodnik. On je, naravno, osećao da je inventar budućnosti u stvari prebačen iz podruma prošlosti: otuda su dopremljeni teški tovari već odavno zaboravljene, istrošene i trule starudije u novo, još neposednuto stanište. I to je na sastanku rekao svojim neiskvarenim jezikom brojki, podvukavši da ono što traže drug A iz komiteta i drugarica B iz pratećih službi, ne može da u rezultatu da (kako oni očekuju) C, nego Y, pa prema tome da bi se dobilo željeno C, neophodno je i logično menjati baš ono što oni...

Uostalom, ko hoće da menja svet, mora da bude gori od tog sveta, inače od posla nema ništa...

Na tom mestu usred rečenice njega prekide jedan bojažljivi glas:

— Izvinite, družo profesore, da li biste mi dali komadić piroga? — Iz profesorovog džepa je neodoljivo mirisao pirog s lukom i sada ga je neko iskao.

Razin se malo zbuni, izvadi pirog, pruži ga vrataru (jer to je on tražio), ali utisak je bio narušen. Dok je profesor zbunjeno krpio završetak svojeg izlaganja, jedna ruka ga naglo povuče za kraj kaputa i prisili da sedne. Bio je to opet vratar.

— Imate li para? — prošaputao je čim se profesor našao na sedištu kraj njega.

— Molim?

— Imate li, Fjodore Aleksejeviču, para kod sebe?

— Nešto malo... ali zašto?

— Ništa ne pitajte. Uzmite ovo, ali da niko ne vidi... Ovde imate trideset rubalja. I slušajte me pažljivo. Za vaše dobro govorim. Odavde nemojte uopšte ići kući. Nikako kući. Više nikad. Ni za živu glavu. Idite pravo na rišku železničku stanicu, ili koju drugu, i uhvatite prvi voz koji naiđe. Bilo koji. I nemojte silaziti dok se voz ne zaustavi na poslednjoj stanici. Što dalje, to bolje. Onda siđite. I ne govorite nikom ko ste. Potom kako vam bude... Mrak će vam biti krov, a vetar jutro. Idite sad...

I Fjodor Aleksejevič, koji nije mnogo znao o stvarima od ovoga sveta, ogrnu svoj šinjel od vate i poslušao prijatelja.

Trećeg dana puta, već sasvim izgladneo, utonuo u jutarnji predeo koji kao da je slikan vinom na staklu voza, on zavuče ruku u džep i napipa pirog. Onaj isti koji mu je zaiskao vratar i neprimetno mu ga opet strpao u džep. Sada mu je došao kao ćelavom kapa, ali čim zagriže, voz pisnu, zvižduk mu probode zalogaj u ustima i svi siđoše. Bila je to poslednja stanica. Fjodor Aleksejevič pomisli sa strepnjom: Rusu je lepo samo na putu, iziđe i uroni u beskrajnu tišinu koja je od Moskve dovde rasla sa svakom prevaljenom vrstom. Koračao je kroz sneg dubok koliko i tišina i gledao kako kuće vise o nepomičnim dimovima pričvršćenim za nevidljivo nebo kao zvona za zvonaru. Sputan na mrazu promuklo je skičao neki pas. Stajao je na grani drveta kao ptica, jer mu je lanac bio suviše kratak da u snegu načini log.

Razin se okrenu oko sebe. Nije imao kud i nije znao šta da radi. Sve je bilo zavejano, a u Rusiji u to vreme gostionica nije bilo ni u Moskvi, a nekmoli ovde, gde od čoveka ostaju samo mrazobolne uši. Opazio je uz jedna vrata prislomjenu lopatu i, ne misleći ništa, prosto da se ugreje, dograbio je i počeo da čisti sneg.

Pošto je bivalo sve hladnije, tako da se usne nisu smele olizati jer bi se slepile, a kako je opet, Fjodor Aleksejevič bio još u snazi i sistematičan kao uvek, posao je napredovao da bolje biti ne može. Ne samo da je razgrnuo metar i po visoke smetove otvarajući put kući od koje beše počeo, nego je pod pravim uglom sada počeo račšišćavati glavnu saobraćajnicu. Usput je zaključio da su večnost i beskraj nesimetrični i zabavljao se pokušavajući da proveru ovu misao matematičkim putem. Utom razgrte nanos sa nekog dućana i u izlogu opazi jedva čitljiv oglas. Hukao je u staklo i čitao: FOTOGRAFISANJE DUŠE U TRI DIMENZIJE

RENDGENOSKOPIJA SNA

Unapred se zakazuje na sedam dana. Vršiti se generalna proba. Takođe se traže najuspešniji snimci snova svih formata u boji i crno-beloj tehnici. Posebno se honorišu uspešno snimljena sećanja, koja dolaze u obzir za emitovanje u TV

mrežama. Magnetoskopski snimci dečijih misli biće otkupljeni po posebno povoljnoj ceni i distribuirani kolekcionarima i zatvorenim video-sistemima.

Razin se zbuni, oseti se kao da mu je nešto spralo s lica obrve, brkove i uši, htjede da spusti ruku na kvaku, ali tada opazi da je ispod neverovatnog oglasa neko olovkom dopisao:

Radnja u najmanju ruku zatvorena.

Razin se nasmeja s olakšanjem, ali od toga mu mraz uđe duboko u usta i on brzo nastavi posao. Popodne već je bio stigao do glavnog trga i tu ga otkriše.

Meštani su odmah shvatili da pred sobom imaju najboljeg čistača snega od kada sneg pada u ovim krajevima i uputiše ga pravo u mesni odred za održavanje čistoće na ulicama. Iz pustinje se pojavio nepoznati čovek — rekoše — ali taj ume s lopatom. Dali su mu čaja, šećera i kašičicu, doduše bušnu i s uvrnutom drškom, kao da je neko ogromnom snagom hteo da iscedi nešto iz te drščice, suzu, malo čaja ili kap masla. Tek, on se ugrejao kraj peći, srknuo čaj i zabezeknuo se. Bio je to čuveni beli čaj, koji se u carskoj Rusiji prodavao funta za deset srebrnih rubalja, a psi pojeni tim čajem postajali su tako besni da su razdirali sve što dohvate. Ali, nije stigao ni da se upita otkud ovde i ovima takav čaj, a već se ponovo našao na snegu, ovoga puta u crnoj grupi gradskih čistača. Oslušnuo je šta mu poručuje tišina koja se upravo završila i prionuo na sneg još žešće, shvatajući da će uveče dobiti i prenoćište sa ostalima.

I tako je počeo njegov novi život. Prao je čarape snegom, pio čaj od snega i čistio sneg tako da je do kraja zime proglašen za najboljeg u smeni. Budio se sa otiscima uha u peškiru mokrom od suza i bale, koji mu je služio umesto uzglavlja i besomučno je čistio sneg.

Sledeće zime o njemu su pisale mesne novine, a kroz dve godine pojavi se u prestoničkoj "Pravdi" beleška o njegovim uspesima. Postao je najbolji čistač snega u o kugu i jedan od najboljih u čitavoj zemlji. Ponekad je uveče sanjao dvanaest brodova pod imenima dvanaest apostola, ili trinaest konjanika što nose raspeće i baldahin, pokušavajući da u trku stignu četrnaestog konjanika. Kada ga uhvatiše u senku baldahina stadoše.

— Ko si ti? — upitali su ga Hristovi učenici okupljeni oko raspeća, onako iz sedla. — Ja sam četrnaesti učenik — uzvratio je nepoznati ispod baldahina i Razin se probudio. Lice mu je bilo puno nekakvog peska, protrljao ga je i zaključio da su to osušene suze iz snova. Plakao je u snu za svojim sinom kojeg nikada nije video, iako ga je imao. Očigledno, još uvek snovi i suze dolazili su iz njegovog bivšeg života, kasnili su. A potom je ustao i hteo da se lati lopate.

Ali, tog jutra nisu mu je dali. Zadržali su ga u baraci. Došao je da ga vidi jedan mlad čovek. Krajevi obrva i brkova pažljivo su mu bili zavučeni pod šal kojim je uvijao glavu. Njegov pogled pade po licu Fjodora Aleksejeviča kao prašina, mladić skide jednoprstu rukavicu i u ruci mu se pojavi upaljena cigareta. Stavio je cigaretu u usta, izvadio nož oštren za levaka i komad slanine, odsekao levom rukom parče, pružio ga Fjodoru Aleksejeviču i odmah prešao na stvar.

Ugled najboljeg radnika koji uživa Aleksej Fjodorovič (tako se Razin prijavio u svom novom mestu i tako su ga zvali) obavezuje sve, pa i samog Alekseja Fjodoroviča. Treba zato da uđe u komunističku partiju. I to neodložno. To bi imalo veoma dobar odjek i izvan mesta, šire gledano...

Razin se sledio kada je čuo ovaj predlog i mozak mu je počeo raditi brzo, ali on ču kako se u prozor zakašlja vetar, pa odustavši od razmišljanja reče: — Ali, dragi druže, pa ja sam nepismen, kako mogu biti takav u partiji?

— Ništa zato, Alekseju Fjodoroviču, ništa. Imamo mi još takvih kao što si ti.

Natalija Filipovna Skargina njima lepo slovca pokazuje, tečaj za nepismene vodi i vas ćemo tamo sa ostalim bezgramotnima, pa kad

izučite, počecete i na sastanke dolaziti, a dotle jedno mesec dana nećemo te uznemiravati.

I tako Fjodor Aleksejevič ode Nataliji Filipovnoj. Našao se u lepoj drvenoj zgradi, u hodniku zatekao gomilu lopata i 24 para čizama. Izuo se i sam i ušao u neverovatno nisku odaju punu skamija. U njima su sedela 24 polaznika kursa Natalije Filipovne, pušili su se onako mokri, grizli krajeve olovaka i pisali po diktatu same Skargine slovo i: kosa tanka, uspravna debela... Peć je pocupkivala u uglu i prosipala vodu pristavljenu za čaj, Natalija Filipovna je sedela iza stola i obratila se radosno novodošavšem, koji je grbinom odirao tavanicu:

— Poginješ, poginješ glavicu! Tako i treba pred nastavnicom. Zato se odvajkada niska, što niža tavanica udara, da se ne kočoperite. I posadila je Fjodora Aleksejeviča, ponudila ga čajem, pri čemu se videlo da je Natalija Filipovna Skargina u stvari stajala iza svog stola i da je takvoga rasta da izgleda kad sedi kao da stoji. Potom se okrenula tabli, iz uha izvukla komadić krede i počela čas matematike.

— Jedan plus jedan — pisala je i naglas sricala Natalija Filipovna — jedan plus jedan jesu dva! I to i u ponedeljak i u utornik, upamtite. I juče su bili i biće vo vjek i vjekov dva i samo dva.

U sobi je bilo toplo, peć je počela da šeta ko puštena s lanca, svi su sricali: jedan plus jedan jesu dva, Fjodor Aleksejevič i sam je uzeo plajvaz da pribeleži ono sa table i tada ne izdrža. On tek sada shvati da se, otkad je uzeo lopatu da čisti sneg, ne znoji više i da sve to neiscedeno mora nekud iz njega napolje. I prvi put za sve ove godine ne izdrža. Ustao je odlučno, odmah udario glavom o tavanicu, izišao na tablu, obratio se svojim predašnjim samouverenim glasom Nataliji Filipovnoj koja je nemo gledala u njega i rekao na zaprepašćenje svih prisutnih:

— To je matematika XIX stoleća, draga Natalija Filipovna. Dozvolite da to primetim. Današnja, moderna matematika drugačije gleda na

stvari. Ona zna da jedan i jedan ne moraju uvek biti dva. Dajte mi tu kredu za časak, pa ću vam odmah dokazati.

I Fjodor Aleksejevič je počeo urođenom brzinom ispisivati po tabli brojeve.

Jednačina za jednačinom se redala, u prostoriji je vladao tajac, profesor je prvi put posle toliko godina ponovo radio svoj posao, doduše, onako pognut nije imao najbolji pregled brojki, kreda je čudno nekako škripala i odjednom rezultat je ispao sasvim protiv očekivanja Fjodora Aleksejeviča opet $1+1=2$.

— Trenutak! — uzviknuo je Fjodor Aleksejevič — nešto nije u redu, samo trenutak, odmah ćemo videti gde je greška — a po glavi mu se motala besmislica: Sve izgubljene partije karata čine celinu! i od nje nije mogao da računa. Misli su grmele u njemu i grmljavina misli zaglušivala je sve ostalo.

Ali, njegova besprimerna umešnost išla mu je naruku, on je odmah znao gde će naći omašku i poleteo kredom po redovima ispisanih brojeva, sa kojih se već krunio beli prah.

I u tom času ceo razred, njih dvadeset četvorica, svi sem Natalije Filipovne Skargine, počeli su uglas da mu šapuću rešenje:

— Plankova konstanta! Plankova konstanta!

Corporatae illustrae "ABC ENGINEERING &
PHARMACEUTICALS"
(Californiae)

FUNDATORI
ILLUSTRISSIMO DOMINO

ARCHITECTAE ATHANASIO RAZIN

ob

decimum vitae lustrum hic tomus a sodalibus amicisque in
observandi signum dedicatur

OSNIVAČU

čuvenog preduzeća

"ABC ENGINEERING & PHARMACEUTICALS"

(Kalifornija)

najuglednijem Gospodinu Gospodinu

ARHITEKTI ATANASIJU RAZINU

uz godišnjicu života ova se Spomenica u znak prijateljstva i uvažanja posvećuje USPRAVNO 1

Pripremajući ovu Spomenicu našem prijatelju, drugu iz školskih dana i dobrotvoru, arh. Atanasiju Fjodoroviču Razinu, alias Atanasiju Svilaru, koji je nekada ispisivao svoje ime jezikom po leđima najlepše žene jednog pokolenja, a sada ga ispisao zlatnim slovima u zvezdane knjige posla stoleća, postao veliki računopolagač, čija noć nosi deset dana, Uredništvo je imalo na umu da punu istinu o njegovom životu i radu nećemo saznati nikada. Jer, kako sam Razin kaže, istina ne podnosi promenu kontinenata, a naše jednačine uvek kasne za svojom tačnošću. Grčko "ne" ne znači isto što i jevrejsko "ne".

Treba odmah reći da ovde neće biti razmatrana stručna strana delatnosti našeg Atanasija Fjodoroviča Razina, arhitekta i osnivača ABC Engineering & Pharmaceuticals — California. Dovoljno je reći da su mu snovi brži od snova drugih ljudi, da on sanja brže od konja i da mu telefoni ržu ko puna štala ždrebaca javljajući o tim snovima. Zainteresovane za tu stranu života arh.

Razina upućujemo na izvore neuporedivo pozvanije i potpunije no što mogu biti ovakve spomenice, ma kako sastavljene od srca nekome kome, kako se kaže, može da svira banda čim se počne umivati. Dovoljno podataka o tome poslovanju njegovom i njegove tvrtke daju: monografija ABC Engineering & Pharmaceuticals (Ohio, 1981) i jednočasovni dokumentarni film Colors In the World Without („Boje u svetu crno-bele tehnike"), snimljen 1980. u Kaliforniji.

Kako je i kada arh. Ražin stekao imetak od kojeg bi mogla živeti pokolenja — ne zna niko sem njega. A ovde, među njegovim školskim drugovima, priča se tek toliko da je on pri prvom odlasku u inostranstvo kupio jednu stolicu. Običnu stolicu od gvožđa i drveta. Bila je to stolica u nekom bečkom ili švajcarskom parku od onih što se iznajmljuju za dve pare na sat da bi se moglo posedeti pod svežom senkom kestena. Kupio je, dakle, takvu jednu stolicu, vezanu lancem za drvo, ali je nije kupio za dan ili dva, nego zauvek. Potom je u jednoj knjižari na Bulevaru Sen Žermen u Parizu ili negde

u Cirihi, gde je voleo da svraća i ćaska s prodavcem listajući knjige, zatražio da kupi jednu od stolica koje su stajale posetiocima na raspolaganju. Nema on ništa protiv — odmah je umirio vlasnika radnje — da u njegovom odsustvu seda u tu stolicu ko naiđe, ali prilikom njegovih poseta, hteo je da ima obezbeđenu svoju sopstvenu stolicu u knjižari. I imao ju je. Potom je kupio jednu stolicu od pletene slame u kafani hotela „Graben“ u Beču i glad za stolicama se probudila u njemu. Svu noć je nervozno češljao bradu, a danju kupovao stolice na sve strane — uzimao je sedišta po bioskopima u Parizu, u vozu na pravcu od Stokholma do Minhena kupio je klupu, nabavio je kamene banke po grobljima od Campo santo di Genova do Meksika. Kupio je potom u Londonu dve naslonjače u drugom redu opere Covent Garden kao i dve skamije u londonskoj katedrali sv.

Pavla, kupio je gospodin Razin jednu klupu obloženu baršunom u Luvru, stalno mesto u avionu na liniji Pariz—Njujork, jednu platnenu naslonjaču za rasklapanje i sunčanje na brodu koji povezuje Aleksandriju sa Haifom, i najzad, posle svega, kupio je arh. Razin za basnoslovnu svotu sedišta u italijanskom parlamentu, i to bez ikakve želje da u njemu sedi li ne-daj-bože glasa. Kupio ga je samo zato da u štampani katalog sedišta, naslonjača, klupa i stolica koje se nalaze u posedu arh. Razina, na širokom području od burmanskih hramova do crkve svetoga Petra u Rimu, može da unese i takav podatak.

Na svaku od svojih stolica, koje jedva da je ikad upotrebio, stavio je metalnu pločicu sa svojim imenom i prezimenom. Na koji način je od te i takve kupovine arh. Razin došao do ugleda i bogatstva ta priča ne kaže. Priča kaže samo da je radio tako uporno da su mu za ručkom naočari često padale u spanać s ovčetinom dok bi smišljao svoje buduće poteze. O tome, dakle, nepoznatom arh. Razinu i o njegovim poslovima ovde neće biti reči.

Ovde se, u ovoj Spomenici, stavlja težište na poreklo, život i karakter arh.

Razina, čoveka koji je razlikovao mediteranski tip sna od kineskog tipa sna, kako rekosmo, arhitekta koji je jednom rekao da je razlika između srpskog i hrvatskog jezika u tome što je to jedan isti jezik, s tim što je srpski retuširan u dorskom stilu, a hrvatski u stilu cvetne

gotike, najzad, ali ne na poslednjem mestu, biće ovde reči o poslovnom čoveku koji je, kao kocka, uvek imao na raspolaganju šest različitih koraka. Osvrnućemo se i na sudbinu njegovih roditelja, na oca, moskovskog matematičara znatnog ugleda, koji je verovao da se XX vek nikada neće završiti, i na mater, Anu, rođenu Nikolić, udatu Razin, preudatu Svilar, koja je sina naučila da život nije lek od smrti kao što je smrt lek od života. U ovoj Spomenici biće posvećena dužna pažnja i voljenoj supruzi arh. Razina, Vitači Milut Petki, udatoj Pohvalić, preudatoj Razin, čiji čudni glas je odjeknuo na tri kontinenta i čije trepavice, kao posute pepelom, nismo nikada zaboravili. Njen osmeh koji probada obraze pratio je arh. Razina onih prvih dana kada se još njegova sreća smešila na njega kroz zatvorena vrata. Jer, u času kada je već bio uspeo, arh. Razin je i dalje doživljavao nešto kao otpor materijala, inerciju sudbine ili pregrevanje vremena. Sam priča kako mu tih prvih dana u belom svetu zvona na vratima nisu zvonila pod prstima, košulje mu se nisu više prljale, ali su se strahovito gužvale na njemu, bio je snažan, mogao je pojas raskinuti trbuhom, ali ptice su mu meketale ko koze, a mastilo nije htelo napolje iz pera kada je trebalo potpisati neki od ugovora, koji su već dostizali basnoslovne svote. Tada je shvatio da čovek ne stari ravnomerno uz časovnike, nego ponekad za tri dana više no za godinu. Sve se oko njega ponašalo kao ranije, njegove lule i dalje nisu vukle, nad njim je letelo nebo pegavo od ptica, kao pastrmka, krevet se pod njim izvrtao kao čun i njega potapao u san, on je i dalje, kao svi nesrećni ljudi što čine, čestitao prijateljima novu godinu krajem prethodne, da ne bi i njima kao njemu sreća okretala leđa, a njegov poslovni hram već je bio sazdan, previsok i čudan, jedne cele vasseljene i pupak i ključ, nasledni vepar kome na leđima niču trave; već je dobijao trku, a vreme oko njega i dalje je stajalo, kao što ponekad i carsko vreme u maglama hoće da stane. I jedino su ga hteli Vitača i pare.

Ali tako kao nikoga, otkad je Hristos podignut zajedno s krstom na koji su ga zakovali...

A onda je polako za gospođom Vitačom i za tim novcem krenulo i ostalo za njime, sve do mnogih prijatelja, i kolega u struci, čije ruke

ispisuju ove stranice pričinom decom, jer kao što rekosmo, Priča ostaje nedokučiva.

Ovde će dalje, kao što priliči, posebna pažnja biti posvećena onim, na žalost retkim stranicama koje je o sebi ispisao sam slavljениk, prijatelj naš arh.

Atanasije Razin. Te su stranice ispisane skvrčenim prstima (kao da je arh.

Razin hteo da krsti hartiju a ne da piše po njoj) i najčešće unošene u one beležnice arh. Razina, čuvene zbog lepih slika koje je stavljao na njihove korice. U te svoje omiljene sveske velikih razmera on je godinama unosio beleške i drugo od značaja za njegov privatni, a ne poslovni život, od ukrštenih reči isečenih iz raznih novina Evrope i Amerike, do arhitektonskih planova, o kojima će ovde još biti govora.

Od ruke samoga Atanasija Fjodoroviča ostalo je ipak veoma malo štiva, i ono je sve uneto u ovu Spomenicu. Jedno su zabeležena sećanja na Razinove prve susrete u beogradskoj operi s potonjom gospođom Razin, tada još mladom Vitačom Milut, koja je u to vreme govorila reč po reč, zastajući kao da čupa obrve. Drugo, to je zagonetni tekst o tri sestre, Olgi, Azri i Ceciliji, koji je prepisan rukom arh. Razina, ali ga on sam nije sročio, kao što se odmah, od prvih redaka vidi. Zabeležila ga je nepoznata osoba, tobože prema pričanju samoga Atanasija Fjodoroviča, i to kada je on već bio direktor ABC Engineering & Pharmaceuticals. Iako ta lažna ispovest nije nimalo verodostojna, mi je takvu kakva je dajemo na uvid čitaocu iz dva razloga, od kojih je svaki sam dovoljan. Prvo, sva tri napisala sam arh. Razin uneo je u svoje beležnice. Drugo, mi nemamo i nećemo nikad imati dovoljno podataka o tome kako je vratolomni poslovni uspeh arh. Razina ostvaren, pa nam ti tekstovi o tri sestre dobro dolaze da popune prazninu.

Oni koji se sećaju kako je naš Atanasije nekada voleo ličku čorbu od sira i kako je zapisao one „stihove pročitane na papučici tramvaja pred iskakanje na Terazijama“, neće nikada naslutiti strahoviti put koji je Atanasije Razin prevalio od predratnih beogradskih bioskopa

u kojima se uz program u žutoj tehnici služio roštilj i pivo s jajima bojenim u luku, do čoveka koji poseduje 2%

svetskog dohotka od plasmana nuklearne opreme u miroljubive svrhe.

Deo te zagonetke možda se može prozreti na osnovu porodičnih fotografija arh. Razina i Vitače Milut, ali ilustrativni materijal izostavljen je po izričitoj želji samog arh. Razina, iako je bio za potrebe ove Spomenice već pribran i spremljen za javnost. Nasuprot tome, priređivačima Spomenice najljubaznije su stavljene na raspolaganje od strane ureda arh. Razina neke druge porodične isprave, kao i kopije tri pisma, koja je nepoznati doušnik nekog neidentifikovanog don Donina Azereda poslao svome nalogodavcu. Ta pisma se neposredno odnose na život gospodina Razina i gospođe Vitače. Najzad, ova Spomenica obuhvata i sećanja gospođe Svilar, matere našeg prijatelja i dobrotvora, sastavljena na zahtev nekog novinara, ali je neizvesno jesu li te stranice uspomena gospođe Svilar ikada ugledale sveta.

Ovde neka bude rečeno još toliko da je arh. Atanasije Razin u Beču, gde se našao na početku svog novog puta kao arhitekta u godinama, učinio odmah tri stvari: odbacio i zaboravio svoje staro prezime Svilar, pod kojim smo ga znali u školi, pod kojim je diplomirao na arhitektonskom fakultetu u Beogradu i pod kojim se oženio prvi put. Drugo, obrnuo je noć za dan i počeo prvi put u životu raditi danju, umesto kao dotle, noću. I, treće, postavio je samome sebi zadatak: zamisli da sve što nisi voleo jesi voleo! I tada je prešao, kako sam kaže, na stranu svojih neprijatelja i odmah mu je sve krenulo.

Prvih dana svog stranstvovanja arh. Razin je u Beču posetio jednu drugu uglednu ličnost iz našeg kruga i čini se da je početak njegovog poslovnog uspeha začet iz tog susreta. Reč je o arh. Obrenu Opsenici poznatom pod nazivom „gospodin koji sanja mirise“. Opsenica na bečkom Ringu ima stan u blizini Burgteatra, meh za razgorevanje vatre, načinjen od risovine, leži pod njegovim nogama kao živa zver, on ima kosu boje stakla, ukovrčenu na krajevima kao udice i lice bezizražajno kao kravlja balega. Ali, on je, u stvari, vešt čovek, koji jezikom može u ustima zameniti koštice višnjama. On

jede nožem, preskače viljušku, nosi dvaput vezanu mašnu i gosta je primio sa izuzetnom pažnjom.

Obojica su se nasmejali, pri čemu je osmeh Opsenici zatvorio oba oka, i seli su.

Opsenica je sejao svuda po svojim sobama čašice od biljura i bojenog stakla, često nedopijene, i imao je običaj da liže nokte. Odmah je rekao posetiocu da je spreman da svoju gotovinu stavi u službu onih građevinarskih zamisli koje je arh. Svilar (sada već Razin) projektovao još u mladosti u zajedničkoj otadžbini i koje tamo nisu mogli ostvariti iako su želeli...

— Ja sam došao po tvoje pare, a ne po tvoje savete — uzvрати na to Razin — a što se tvoga predloga tiče, najlepši primerci građevinske umetnosti koje znam jesu jedan zahod u Francuskoj, jedna tamnica u Španiji i jedno groblje u Italiji.

Zašto onda biti arhitekta?

I tada je arh. Razin šapnuo nešto Obrenu Opsenici. Ovaj je olizao nokte, dotaknuo svojim štapom vrh Razinove cipele i dao pare. Iz tog obnovljenog prijateljstva, te gotovine i saradnje, počela je polako nicali veličanstvena kalifornijska tvrtka arh. Razina ABC Engineering & Pharmaceuticals.

USPRAVNO 5

Sećam se, u mladosti, kada se još nisam prezivao Razin kao sada i nisam znao ko sam, dok sam još živeo u bedi i pod kapom se umivao, zatečem se jedne večeri na nekoj zabavi. Stojao sam sam po strani i stideo se svog odela i svojih godina, kada mi priđe domaćica i posadi me na jedan od onih starinskih divana što na svojih šest nogu stalno pomalo koračaju po sobi. Osećao sam se kao u sedlu, a devojka koja je sedela do mene gledala me je netremice, očima koje su isprva bile tople, a onda su se na meni, kao na ledu, počele hladiti. Kada se sasvim ohladiše, ona reče da bi mi rado ispričala jednu zgodu koja se desila njoj i njenoj sestri. I ispriča.

Ja i moja sestra rešismo sjeseni 1949. godine da odemo u operu. Oni koji su tada bili mladi pamte običaj da se po lepom vremenu bez kaputa izađe između činova na pozorišni trg u šetnju, pa da se posle

vrati u toplo gledalište na ostatak predstave. To se tada tako volelo i vratari su dozvoljavali da se sa odsečkom karte ponovo uđe. Te večeri davali su se Boemi, imale smo tri karte, za nas dve i nekog našeg dalekog rođaka kojeg nam je mati naturila mada ga nismo poznavale i dotle ga nismo valjda nikad ni videle.

— Ko zna na koji vetar mu radi pamet — primetila je moja sestra pri polasku.

Ali on nije došao, iz razloga koji su njemu jasniji no nama, i nas dve ustupismo treću kartu. U ono vreme bilo je mnogo potražnje za operskim i pozorišnim kartama, iako su one bile veoma skupe. Veče je bilo lepo, mada se hladilo brzo, kao večera. Gomila mladog besnog sveta tiskala se pred pozorištem kroz vetar pun lišća i pegav kao dalmatinski pas. Primetismo jednog mladića koji je u onoj gužvi pio pivo iz boce, oslonjen na sanduče s operskim oglasom. Na njega se nekako sažalimo i ponudismo mu kartu više.

— Fotelje, drugi red — reče mu sestra.

On pomisli da hoćemo da mu naplatimo, učini mu se skupo takvo mesto i odvali:

— Neka, mogu ja da svršim i stojeći.

Sestra se okrete od njega, ali ja ga ubedih da mu ulaznicu ustupamo besplatno. On spusti nedopijeno pivo na sanduče, uze kartu od sestre i uđosmo.

Obrve i brkove imao je blistave kao da su olizani. Bio je ljubazan, jako namirisan i mogao je inače lep nos da sastavi s bradom kao što se ponekad doručak sastane s ručkom. Reče nam da ne voli pozorište i da pozorište ne voli njega. Njemu, veli, opera izgleda kao podjarivanje vatre trubama, sviralama i bleh muzikom, kao duvanje u oganj najlepših pesama uz pomoć božanstvenih glasova, a tamo, s druge strane, vatra kao svaka vatra, može se i balegom podjariti.

Kad predstava počne, on je usred Boema tiho, tačno i veoma lepo zviždao arije iz Toske. Kad smo posle prvog čina izišle u šetnju pred pozorišnu zgradu, videle smo i njega kako opet pije pivo iz svoje boce. Ali, na početku drugog čina nije se pojavio. Pored nas sada je sedela neka bakica s punđom punom prepeličijih jaja, kako je u

njenoj mladosti valjda bila moda. Mladić je bio načinio dobar pazar. Dobio je ulaznicu, odgledao prvi čin ne davši ni dinara, potom prodao bakici dve neiskorišćene trećine karte i odmaglio na pivo s novcem u džepu. Tako smo mislile, ali nismo dobro mislile. Posle drugog, na trećem činu pored nas se pojavi devojčica od desetak godina otprilike, krezava i uvezane ruke. Donela je nekakvu knjigu u pozorište i listala je onako u polumraku jedva obraćajući pažnju na pozornicu. Posle predstave dočekaše je pred izlazom neki čovek i veoma doterana žena. Mladić je, dakle, prodao i treći čin i pri izlasku videle smo ga kako loče svoju novu bocu piva kupljenu novcem od naše karte...

— Sjajna priča — primetio sam nepoznatoj — hvala što ste mi je ispričali.

— Hvala vam što se priča desila — uzvratila je ona zagonetno.

— Ne razumem — rekao sam.

— Zar niste prepoznali priču? — upitala je ona tada.

— Ne — rekao sam neodlučno i sećanje je počelo da mi raste brzo kao uši u đaćkoj klupi, ali uzalud.

— Taj mladić koji je pre toliko godina prodao onu kartu bili ste vi.

— Ja? — zaprepastio sam se. A zaprepašćenje je dolazilo od toga što se ja nisam mogao setiti ničega sličnog, a u isti mah sam znao, naravno da sam znao, da prokleta stvar nije izmišljena i da je nepoznata govorila istinu. Pa ipak upitah:

— Otkuda vi to znate tako pouzdano? Da niste pobrkali?

— Ako sam pobrkala ja, nije i moja sestra, koja vam je ustupila kartu.

— A gde je sada vaša sestra? — upitah glupo, tek da nešto rekнем.

— Ona je ovde, sedi s vaše druge strane. Zapravo, tačno sedimo kao onda u operi...

I ja tada pogledah tu drugu. Imala je profil Grkinje, koji me odnekud podseti na Puškinove crteže lika Amalije Riznić u rukopisu Evgenija Onjegina. Ista gospođa Riznić, pomislih. Bila je lepa, crnomanjasta, njene su usne mogle dati poljubac koji se zove "dve zrele višnje, pa slatka gusenica". Spokojno se umivala u mom pogledu dok nas je šestonogo kanabe nosilo nekuda kroz toplotu i dim. Bio sam ubeđen da je ranije nikada nisam video, ali u dnu duše sam osećao da ona mene poznaje. Jer, tako je sa rđavim utiskom. Ostavite li ikad u životu rđav utisak na nekoga, nikada ga posle nećete prepoznati, a stvar ćete zaboraviti brzinom kojom se krade.

— Video si me ti, golube moj, — reče ta druga — još kako si me video, i to odavno. Jednom čak i pre opere. Imala sam tada sedam godina i nosila sam lutku.

— I šta je tada bilo?

— Pitao si me, golube: je li teško roditi dete u sedmoj godini?

— Šta ćete — počeh tada okolišiti pred tom drugom devojkom — čovek vam je kao glavica crnog luka. Uvek pod jednom ljuskom naiđe druga; ljuštite i očekujete bog zna šta, a kad dođete do kraja, na dnu ne nađete ništa. Ama baš ništa.

Devojka me je posmatrala netremice svojim zelenim očima što lebde u nekoj kiši i rekla dubokim promuklim glasom: — Ništa? Kažete ništa! Luk i voda. A suze? Šta je sa suzama? Suze ste zaboravili, moj gospodine.

Tada sam znao da moram nešto učiniti da se izvučem. Nikakvi navodi iz Frojda nisu me mogli više spasti. I povukao sam potez nepogrešiv i upravo takav da je stvar doveo do kraja.

— A onaj rođak, ili šta vam je bio, što nije došao u pozorište, što mu pamet radi na vetar — upitao sam kao uzgred — zašto se nije pojavio?

— Pojavio se — uzvрати devojka zelenih očiju — još kako se pojavio.

— I šta je sa njime bilo?

— Kako šta je bilo? Pa i to ste, naravno, bili vi. Vi ste Atanasije Svilar, zar ne?

Samo, nas dve to tada nismo mogle znati. A ni vi niste znali da smo to nas dve, vaše rođake, Vida i Vitača Milutove, nego ste slučajno u onoj gužvi natrapali na nas.

— I kako je sada vaša gospođa mama? — okretom ja tada razgovor na porodične stvari.

— Mi nemamo mamu već odavno. Nismo je već tamo u operi imale. Nju smo izmislile da bude lepša priča. I vi nam uopšte niste rođak...

Zahvaljujući tome što im nisam bio rođak, postao sam im muž. Na neki način obema.

USPRAVNO 3

Ne zna se tačno koliko je takvih beležnica moglo biti u posedu arh. Atanasija Razina. Do nas su došle samo tri, ali je izvesno da ih je bilo više. Jer, kao što neke ljude ne drži mesto, arh. Razina ponekad nije htelo da drži vreme i on se u takvim časovima posvećivao svojim beležnicama. Na koricama svake od njih arh. Razin je naslikao po jedan predeo i ti svojeručni radovi arh. Razina podsećali su, na prvi pogled, na akvarele, ali svaki pažljiviji posmatrač ubrzo mora doći do zaključka da to nisu akvareli. Nalazili su se na koricama svezaka veoma velikih razmera, tako da je gospodin Razin mogao u njih da unese, po potrebi, čak i arhitektonske crteže ili podatke o različitim građevinama koje su ga privukle. Ali, u tim beležnicama bilo je i mnogo čega drugog.

Primerice, na poledini korica jedne od pomenutih svezaka nalazio se sledeći spisak imena:

Braća Batašov, Šemarin, Malikov, Tejle, Vanjikin i Lomov. Sudeći prema prvom prezimenu, a to je prezime braće Ivana, Vasilija i

Aleksandra Batašova, to su bila imena najčuvenijih izrađivača samovara u Tuli i drugde u Rusiji. Ispod toga spiska stajala je beleška o proizvodnji "putničkih samovara" i o načinu da se podese naročiti "jezik samovara" o kojem, uostalom, govore u svojim delima pisci kao Vjazemski ili Saltikov-Ščedrin.

Na sledećoj strani uneti su rukom izvodi iz knjiga koje govore o čaju. Ima navoda iz kineskih i japanskih priručnika i književnosti, potom iz Gogolja, Dostojevskog i drugih. Navod iz Puškina, na primer, glasi:

Smrkavalo se i u kući Čulo se vrenje samovara; Kineski čajnik zgrejavajući Kolutala se vrela para...

Ispod toga unet je jedan tekst za koji arh. Razin smatra da ga je sročio budistički monah Darumu, onaj isti iz čije je trepavice nikao prvi list čaja: "Naši dani nastaju tako što naš prvi dan kao jaje iz kojeg će se izleći pile, nosi i hrani i najzad donosi na svet trideseti dan našeg života. Drugi dan tog života začinja i nosi sledeći, trideset i prvi dan i tako dalje, sve dok se iz jednog jajeta ne izlegne mrtvo pile.

Na isti način kao što je čaj misao zdelice iz koje se pije, i naš trideseti dan je misao našeg prvog dana iz kojeg se rađa..."

Na četvrtoj i petoj strani arh. Razin je priopštio prvu od priča o tri sestre, onu o Olgi, a potom je preneo iz francuskih novina neke ukrštene reči.

Namena ovih svezaka, uprkos tome što nam je do tančina poznat sadržaj tri, nije sasvim jasna. Sam Razin nam je u šali rekao da se u njima mešaju njegove epske i njegove lirske mržnje i da ih je ispunjavao u plitkim večernjim tišinama, vukući za sobom svoju njujoršku senku, ili u jalovim jutrima, kada bi se budio od hladnoće u ustima držeći u zubima sinoćni osmeh kao ulovljenu divljač.

Pa ipak, može se reći da su sve te beležnice imale jednu zajedničku crtu. U njih je arh. Razin unosio, s velikim i očiglednim interesovanjem, podatke o nastambama, rezidencijama, kućama i letnjikovcima u kojima je živeo, radio ili povremeno boravio maršal

Josip Broz Tito, predsednik Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, dugogodišnji generalni sekretar Komunističke partije Jugoslavije i član Komunističke internacionale, kako je u jednoj od svezaka upisao sam arh. Razin. Planovi tih zgrada, putevi koji vode do njih, njihov raspored i inventar ispunjavaju veći deo pomenutih svezaka. Tu se pokazuje kako arh. Razin, uprkos dugim godinama iscrpljujućeg rada u tvrtki ABC Engineering & Pharmaceuticals, i dalje mašta o svojoj prvobitnoj, arhitektonskoj struci, koja je ostala decenijama u senci njegovih poslovnih uspeha.

Prva od tih beležnica, ako je prva, imala je već na koricama jedan prilog upravo ovoj vrsti interesovanja arh. Razina. Bio je to jedan predeo nad rekom, s velikom građevinom u zelenilu, na vrhu brega, a u daljini su se videli kod crkve, kao stado na paši, beli krstovi groblja. Utisak pred ovom slikom ostajao je neočekivan, kao da je pred vama slika rađena suzama ili gledana kroz suze.

Na slici svetlosti i senke ponašale su se kao da imaju pol, kao da su čas muškog, čas ženskog roda...

I tako sada dolazimo do tog ključnog mesta ove Spomenice. Ispod ruba slike arh. Razin je napisao: *Camelia sinansis*. Bio je to predeo slikan čajem.

Zanimljivo je imati na umu da ga je slikao arh. Razin, dakle čovek koji je od svih živih ljudi možda najbolje poznao boje, njihovu istoriju i tehnologiju, jer njegova tvrtka počela je, u stvari, s proizvodnjom hemikalija i boja pre no što se proširila na druga područja. I baš on se potpuno odrekao boja, bar u onom klasičnom značenju reči. Arh. Razin upotrebio je ovde očigledno četku od ježeve dlake; vodu reke izradio je umačući tu četku u "tropanas" - mrki voćni čaj — mešajući ga sa "slatkim narandžom", svetloružičaste boje i jarkocrvenim hibiskusom. Vinogradi su prikazani u mrkim bojama ljubičastog "isopa" s kamilicom; tako je dobivena takozvana "popodneva zelena". Nebo je bilo slikano četkom od telećeg uha, jako razblaženim čajem "součung", koji je bran u maju, i brzo prženim zelenim čajem. Lotosov čaj je poslužio arh. Razinu za slikanje građevine, a obala je naslikana ruskim čajem koji se služi sa soljenim maslacem, i kineskim čajem branim na 2.000 metara nadmorske visine.

Kamen je dat takozvanim "čajnim šampanjcem", čuvenim čajem "dardžiling".

U desnom donjem uglu stajala je naznaka:

LETNJKOVAC J. B. TITA „PLAVINAC" NA DUNAVU KOD
SMEDEREVA, ISTOČNO

OD BEOGRADA

Potom su sledile kopije nekoliko podrobno izrađenih građevinskih nacрта iz različitih razdoblja. Rukom samog arh. Razina, na brzinu i očigledno na licu mesta, uhvaćen je tlocrt letnjikovca, jedne klasicističke zgrade. Potom je pridodat luksuzno opremljen i pečatom srpskog obrenovićevskog dvora overen plan iste građevine, ali nešto proširene, s potpisom arh. Jovana Ilkića, iz 1897.

i najzad jedan plan pod naznakom "Aneks uz Plavinac" sa potpisom arh.

Bogdana Bogdanovića.

Sledeće stranice daju podroban istorijat letnjikovca "Plavinac". Arh. Razin beleži tu da je zgrada na bregu Plavinac kraj Dunava, nekoliko kilometara pre Smedereva, idući od Beograda, podignuta po naređenju kneza Miloša Obrenovića, 1831. godine, kao letnja rezidencija srpske vladarske porodice Obrenović. Zgrada je okružena vinogradima i imanjem od blizu pet hektara. U

početku je imala samo konak i podrum, potom je proširena, na osnovu planova izrađenih za kraljicu Nataliju Obrenović. Arh. Razin kaže dalje da je 1903.

godine, posle ubistva srpskog kralja Aleksandra Obrenovića, kraljica majka Natalija letnjikovac i imanje poklonila pukovniku Antoniju Oreškoviću, da je letnjikovac šezdesetih godina ovog veka (između 1958. i 1961) uoči prve konferencije nesvrstanih zemalja u Beogradu obnovljen za potrebe maršala Josipa Broza Tita, a na osnovu planova o građevinskom uobličenju, statičkom osiguranju i proširenju arh. Bogdana Bogdanovića. Predmetima iz starih beogradskih porodica koji su otkupljivani u to vreme, letnjikovac je namešten stilskim komadima, u njega su doneta ili restaurirana tu zatečena stilska ogledala, lusteri, svetiljke, satovi (podni i stoni, odnosno kaminski), kandelabri, staklo, porcelan, keramika, plemeniti metali, tepisi, slike, grafike, geografske karte...

U nastavku dati su neki statički predračuni i crteži arh. Razina, katalogiziran je niz ukrasnih predmeta, slika i pokućstva — očigledno današnji inventar dvorca na Plavincu. Pored toga što čudi

podrobnost ovih opisa i popisa predmeta, i njihovog porekla, čudi i tačno unošenje podataka gde se koji nalazi u Plavincu.

Potom, sveska je neispunjena sve do pred kraj.

Tu je, sa unutrašnje strane zadnje korice, arh. Razin počeo ispunjavati svesku unatrag pričom o čuvenim lepoticama iz porodice svoje žene. Tako dolazimo do istorije junakinje ove knjige, Vitače Milut, koja je postala čuvena pod jednim drugim imenom. Kako sam napominje, Razin je, pišući ove redove, upijao mastilo bradom punom prošlonedeljnog znoja, suza i bale. Ta priča govori o lepim pretkinjama Vitače Milut, kasnije gospode Razin, o njihovim ljubavima, o groficama Ževuskim i Amaliji Riznić mlađoj, i do Razina je došla od Vitačine babe. Pošto se to porodično predanje (koje objašnjava neke čudne naklonosti Vitače Milut, junakinje ove knjige) zasebno prilaže, o njemu ovde neće više biti pomena, sem da počinje u porodici Milut dobro poznatom izrekom: "Nikad oktobar nije tako često dolazio kao ove godine..."

USPRAVNO *

— Nikad oktobar nije tako često dolazio kao ove godine; malo-malo i evo ti ga opet. Bar tri puta pre roka...

Na nemačkom jeziku tako je šaputala u svoju šolju iz Sevra gospođica Amalija Riznić. U njenoj porodici već sto godina u jesen se govorilo nemački, zimi poljski ili ruski, s proleća grčki, a samo u leto srpski, kao što pristaje jednoj porodici žitarskih trgovaca. Sva prošla i buduća godišnja doba slivala su se tako u njenoj svesti u jedno večito godišnje doba, nalik sebi kao glad gladi.

Proleće se nadovezivalo opet na proleće, ruski jezik na ruski jezik, zima na zimu i samo je ovo leto, u kojem je gospođica Riznić trenutno bila zatvorena, iskoračivalo iz tog sleda da bi na časak, samo na časak zauzelo svoje privremeno kalendarsko mesto između proleća i jeseni, između grčkog i nemačkog.

Gospođica Amalija Riznić bila je druga u porodici s takvim imenom i prezimenom, a po babi je vodila poreklo od grofova Ževuskih. Od

onih Ževuskih koji su od XVIII veka u Poljskoj davali pisce i državnike, a u XIX veku se pročuli po lepim i čuvenim ženama, čije kose i haljine još stoje po muzejima. Prva, najstarija Ževuska, Evelina, bila je udata za nekog Hanjskog, a potom se preudala za Onore de Balzaka, francuskog romansijera. Druga grofica Ževuska, sestra Hanjske-Balzak, zvala se Karolina i bila je udata sasvim mlada u porodicu Sobanjskih, ali se taj brak nije održao. Godine 1825.

ona je u Odesi i na Krimu kod mlađe sestre, treće grofice Ževuske, srela pesnika Adama Mickjeviča, i on joj je posvetio svoje najlepše ljubavne sonete.

Još ih je bilo među porodičnim hartijama u vreme Amalijine matere i kada je Amalija počela da koriči svoje zbirke jelovnika, uvezala je i jednu Mickjevičevu pesmu pisanu njenoj babi, pošto se s druge strane istoga lista našao popis jela sa nekogručka iz 1857. godine. Treća grofice Ževuska (Amalijina prava baba), Paulina, kod koje su se pesnik i Sobanjska sreli, bila je druga žena srpskog brodoblasnika Jovana Riznića. A ovaj je, opet, bio od onih bogatih bokeljskih Riznića koji su krajem XVIII veka počeli da šire svoju trgovačku mrežu na Sever i Istok, da kupuju posede u Bačkoj i da stoluju u Beču. Od onih Riznića kod kojih se pilo pre zalaska sunca samo sklopljenih očiju, od onih, čiji je jedan lep predak za svaki osmeh dobijao po dukat od svoje ljubavnice. U osvit XIX

veka jedno pokolenje Riznića prešlo je iz Beča u Trst da bi moglo nadgledati porodičnu flotu koja se umnožavala. Tako je početkom XIX stoleća Jovanov ded još uvek boravio u Beču ili na posedima u Bačkoj, a otac Jovanov, Stevan, već je bio kupio srpskoj crkvenoj opštini u Trstu zlatom vezenu zastavu sv.

Spiridona i bio udobno smešten na tršćanskom kanalu s flotom od 50 zastava, a toliko je imao i ognjišta.

— Predstavljam Vam, Vaše carsko visočanstvo, sirotana koji u ovom gradu ima samo pedeset kuća — rekao je guverner Trsta 1807. godine velikom vojvodi Ludvigu Habsburškom izvodeći mu u sretanje Stevana Riznića.

Sa Stevanom Rizničem u Trst je iz Beča dopremljen i onaj čuveni "dvotarifni"

osmeh dede Riznića, koji je posle u porodici prenošen s kolena na koleno i učili su ga svi muški članovi, ukoliko nije prirodnim putem prenet u nasleđe. Taj osmeh, star više od jednog stoleća, u šali je nazivan u porodici Riznić "karafindl", a ta reč označava stolni pribor za sirće i zejtin.

S takvim osmehom na usnama, kao znakom svoje tvrtke, tršćanski Riznići su svom nasledniku Jovanu uzeli za domaćeg učitelja spisatelja Dositeja Obradovića (1740—1811) i počeli dečaka pretplaćivati na knjige, rečnike i kalendare, a potom su ga poslali na studije u Padovu i Beč, gde je on sreo devojkicu koja će mu postati prva žena. U to vreme Riznici su već počeli žito iz Bačke otpremati na sve strane sveta i posebno su razradili veze sa Odesom.

Austrijski doušnici, koji su sedeli po venecijanskim pozorištima i motrili ko čemu tapše i zašto se smeje, znali su da Riznići novcem dobivenim od svojih trgovačkih poslova vezanim za snabdevanje južne ruske armije, pomažu srpsku revoluciju od 1804. godine. Posao sa ruskom armijom sve se više granao, i mladi Jovan Riznić ubrzo je bio određen da osnuje i utvrdi isturenu lučku postaju trgovačke mreže Riznić u Odesi, gde su njihovi brodovi pristajali i gde se u ono vreme nije po kiši mogla preći ulica bez hodaljki, toliko je bilo kaljuge, jer su u Odesi upravo postavljani zvonki kameni pločnici.

Godine 1819. Riznić je na svoj brod ukrcao čitavu jednu italijansku opersku trupu, sa basovima, koji su povraćali u tenoru na otvorenome moru, sa tenorima koji su privremeno bili pogubili glasove i tražili da se brod vrati, sa sopranima koji su od straha prestali za trenutak da podražavaju Domeniku Katalani i dirigentom koji se sa horom otreznio tek u Odesi. Da bi razonodio svoju koliko lepu toliko bolesnu ženu Amaliju (to je bila prva Amalija Riznić), Jovan je u Odesi osnovao opersku kuću i u toj kući izvođen je uglavnom Rosini, a u raskošnu ložu gospođe Riznić počela je dolaziti odeska mladež na šampanjac.

Ta lepa Cincarka bila je čuvena po dedi, grofu Hristoforu Nako, koji je seljake vešao za brk, imao posede na području nekadašnje avarske prestonice u Banatu i pronalazio gde god udari budakom, zlatne pehare "Atiline riznice".

Dva tuceta bokala, zdela i čaša od žeženog zlata nađeno je prilikom ograđivanja jednog od njegovih vinograda. Kako je izgledala Amalija Nako, udata Riznić, kojoj su pripali ti pehari, znamo po crtežu ruskog pesnika Aleksandra Puškina, jer on je i sam dolazio u njenu odesku ložu, opevanu potom u Evgeniju Onjeginu. Noseći svoj prsten na palcu, pesnik je u Odesi, i kasnije u više navrata, pisao stihove "gospođi Riznić" i oni ulaze u sve izbore njegove ljubavne lirike, a njenu smrt propratio je pesmom u kojoj se pominje senka masline zaspala na vodi. Posle Amalijine smrti Jovan Riznić se utešio drugom ženom, ovoga puta najmlađom od pomenutih grofica Ževuskih, Paulinom.

*

Riznićeve unuka iz tog drugog braka, Amalija, nasledila je ime svoje polubabe Amalije rođene Nako, imanja porodice Riznić u Bačkoj i lepotu svoje prave babe, grofice Pauline Ževuske. Živela je uglavnom u Beču i Parizu, nosila lornjet od mirišljavoga stakla, krstila nepojedenu hranu po tanjirima da je ne uvredi i ljubila ispuštene kašike. Svirala je u flautu i mislilo se da je njena flauta bila od drveta koje usporava prenošenje zvuka. Šaputalo se u šali: duneš u četvrtak, a eto ti muzike tek u petak, posle ručka...

— Jela su mi jedini prijatelji — prebacivala je gospođica Riznić obično svojim družbenicama, i stvarno, njena ogromna bečka biblioteka bila je sva posvećena alhemiji ukusa i mirisa. Bila je puna do tavanice istorija kulinarske veštine, rasprava o verskim zabranama u vezi s ishranom, o odustajanju od upotrebe pasulja kod pitagorejaca, o postovima hrišćana, o zabranama svinjetine i alkohola u islamu; puna traktata o kulinarskoj simbolici, vinogradarskih podžepnica, savetnika za ishranu ribe, priručnika o razmnožavanju životinja, herbarijuma prehrambenog bilja, a počasnno mesto u toj biblioteci imali su opiti o jelovniku mitoloških životinja, o jedenju bisera i drugog dragog kamenja u antici, kao i rukopisni rečnik obrednih žrtava prinošenih u vidu jela. U Pešti (gde su živeli njeni roditelji) za nju su u vreme srpsko-turskog rata po knjižarama i novinskim redakcijama izdvajane sve gravire s ratišta na kojima se mogla videti komora, jer gospođica Riznić je održavala o sopstvenom trošku nekoliko poljskih vojničkih kuhinja i tamo na frontu, po tim kuhinjama, hrana je za srpske i ruske vojnike

spravljana prema jelovniku koji je ona sama sastavila. Baveći se, dakle, devetom umetnošću, onom koja zahteva uvežbanost violiniste i pamćenje alhemičara, gospođica Amalija je rano došla do zaključka da je negde u I veku naše ere otprilike, mešanje religija (kako onih na zalasku, tako i novih, koje su, kao hrišćanstvo, tada bile u usponu) dovelo do jednog slobodnog prožimanja različitih kulinarskih tradicija Sredozemlja i da je u tom basenu, kao u nekom kotlu, tada skuvana najbolja kuhinja Evrope, od koje živimo i danas. Uverena da se ta tradicija polako gasi, Amalija je neumorno obilazila čuvene gostionice u Veneciji, Parizu, Londonu, Berlinu, Atini ili Odesi.

Uprkos tim gastronomskim naklonostima, gospođica Amalija nije nikada izgubila vitki struk, koji ju je pratio kroz bolesti do duboko u starost, tako da je u sedamdesetoj oblačila ponekad svoju venčanicu i haljina joj je pristajala savršeno kao prvi i jedini put.

— Mogla bi pravo pred oltar — uzdisale su žene oko nje, a ona se smešila i žalila:

— Svi koje mrzim već su odavno mrtvi. Nemam više nikoga...

Kao tada na završetku svog dugog života, i na početku mladosti ona je mogla reći to isto, da nema nikoga. Na svojim putovanjima bila je dugo sama, urokljivih očiju, koje su svaki čas po zemlji i svuda gde god bi pogledale pronalazile poneku ispuštenu paricu, ponekad srebrni rimski novčić, najčešće bezvredni filer. Lepili su se ti novčići za njene poglede i kao neke blistave mrlje igrali u prašini. Ona je po skupim gostionicama zamišljeno prinosila glavu kašici umesto kašiku ustima, njene staklene igle su zvonile u kosi dok žvaće, a ona je znala da neka jela i neka vina kuša poslednji put, jer jelo i vino umiru kao i čovek. A svake godine za Božić ona bi dala da se ukoriče svi prošlogodišnji jelovnici i nalepnice skinute sa boca popijenih uz te obede.

Na tim putovanjima ona je srela inženjera Pfistera, a on je u to vreme radio na sklapanju letelice koja će kasnije neslavno završiti pod imenom grofa Cepelina.

Čim ga je videla, gospođica Riznić je pomislila: — Lepota je bolest! Lep čovek nije za jednu ženu... — I upitala ga je da li zna da psuje

na srpskom, na šta je dobila odgovor kao iz puške:

— Jebem ti mater!

— A što da ju ne bi, šta joj fali? — uzvratila mu je mirno i zagledala se duboko kroz zlatnu alku na njegovom levom uhu, koja je označavala da je Pfister jedina.

Lepotan na glasu, Pfister je, kao što je poznato, nosio samo jedan brk, pun kaput pomodne pariske dugmadi i srebrne rukavice. Na njemu su bila uvek dva časovnika kao blizanci. Jedan zlatan (koji je pokazivao dane, sedmice i godine) drugi od srme (koji je pokazivao mesečeve četvrti). Znalo se da je njegov zlatni časovnik (inače izrađen kad i srebrni) imao dve dijamantske osovine i praktično bio večit. Drugi, srebrni, imao je obične osovine i njegovi dani bili su izbrojani. Pfister je koristio oba sata i naredio je da se jedna od dve dijamantske osovine presadi iz zlatnog sata u srebrni. Tako je vek oba sata bio određen istim rokom. Kada je videla te satove i upitala ga čemu služe, Pfister je gospođici Amaliji odgovorio bez razmišljanja:

— Ovaj srebrni sat meri Vaše vreme, a ovaj zlatni moje. Nosim ih zajedno da bih uvek znao koliko je kod Vas sati.

Sutradan poslao joj je na poklon jedan Rečnik osmeha, knjigu tada u modi, i počeli su zajedno obilaziti gostionice po svetu. Tamo, on je bio isto toliko poznat koliko i ona.

Jedne večeri venčali su se iznenada, po nevremenu, naredili potom da se iznese klavir na terasu po pljuskaju i slušali za svadbenim obedom kako kiša napolju udara u dirke. I igrali po toj muzici. Nedeljom Amalija je uvek pila samo svoje vino. Vino sa Riznićevih poseda u Bačkoj, koje su njeni lakeji unosili u gostionice u pletenim kovčezima. Sada su to vino pili zajedno. Jeli bi ribu u pihitiji ili kiseli kupus sa orasima, potom bi sedeli nemo, ona bi ga gledala, on bi čitao i listao svoju knjigu tako brzo kao da prevrće i broji novčanice, a onda bi mu ona odjednom prkosno rekla kao u odgovor na to ćutanje ili na to čitanje:

— E, nije istina!

— U snu se ne stari — tvrdio je inženjer Pfister i spavao sa svojom mladom ženom po 16 časova dnevno. Ona ga je obožavala, glodala je prstenje od slonovače na njegovim rukama i palila svoje duge crne cigarete iz njegove lule.

Te lule od porcelana i morske pene ona je prala u konjaku, a povremeno je dobijala ludu želju da i sama zapali jednu od tih lula. Kada je to opazio, Pfister je rekao:

— Ono što nam u oktobru izgleda kao mart, u stvari je januar.

Ona ga tada nije razumela, ali kroz nekoliko meseci, shvatila je i sama da je trudna.

Na ovom mestu treba reći nekoliko reči o Aleksandru Pfisteru koji će se roditi iz ovog braka. U porodici Riznić on je iščekivan s velikim nestrpljenjem, kao jedini naslednik. Ali, nikako nije dolazio. Svi u toj i u onoj drugoj porodici čekali su Aleksandra, a došla je umesto njega na svet kći Amalijine sestre Ana; umesto Aleksandra došla je potom Anina sestra Milena, pa tek na kraju Aleksandar. Njegovo ime bilo je tu tri godine pre njega, a pet godina pre no što se Amalija sreća sa Pfisterom i ostalo starije od dečaka zauvek. Godinama pre njegovog rođenja o njemu se već razgovaralo, kradom držane su po bečkim i peštanskim crkvama molitve za njega, određeno je unapred zanimanje budućega naslednika loze, škola koju će pohađati, domaći učitelj, neki Francuz sa dva reda brkova, sašivena su mu mornarska odela za nedeljne izlaske i kupljene mu zlatne kašike, kao da već sedi na onom svom mestu pripremljenom unapred za stolom Riznićevih u Pešti, ili na onom drugom, u trpezariji Pfisterovih u Beču.

Jednoga prolećnog jutra, upravo kada su Riznici prelazili sa ruskog na grčki jezik, došao je na svet mali Aleksandar Pfister, lep, krupan dečaćić. Odmah je viknuo iz sve glave i to u basu i pokazao da se rodio zubat. Progovorio je tri nedelje posle krštenja u bečkoj grčkoj crkvi, u trećoj godini već je uveliko računao sa petocifrenim iznosima, u četvrtoj su, na opšte zaprepašćenje, otkrili da on ume da svira u flautu i da govori poljski, a mati je primetila prve sede u dečakovoj kosi. U petoj godini Aleksandar Pfister je dobio bradu i počeo se brijati; raskrupnjao se neobično, izgledao skoro kao mladić,

lepotan sa zlatnom alkom u uhu i neupućeni su ga počeli odmeravati za svoje kćeri udavače. I tada su o njemu krenule priče, kao da su odjednom procvetali svi jezici u okolini. Među tim pričama (a njih su širile naročito sluškinje) posebno je privlačila pažnju jedna nastrana i skaradna priča o detinjoj nesvakidašnjoj i prevremenoj polnoj zrelosti. Govorilo se da mali Pfister ima negde sa svojom bivšom dojiljom sina jedva koju godinu mlađeg od sebe, ali te priče bile su preterane. U stvari, sin gospođe Amalije nije nikada ni dana izgledao čudno; oni koji nisu znali njegovu istoriju i njegove godine, nisu mogli opaziti ništa neobično ni u njegovom pitomom ophođenju, ni na njegovom lepom licu, gde je svega bilo u izobilju, kao na trpezi Riznićevih. Samo je mati kao luda ponavljala u sebi: — Lepota je bolest...

Ali, sedmica kad krene ne stoji dugo na utorniku. U šestoj godini mali Aleksandar Pfister bio je potpuno sed, sedi blizanac svoga još neosedelog oca (koji je tada punio dvadeset petu), krajem iste godine dečak je počeo stariti brzo kao sir, a u sedmoj godini je umro. Bilo je to one jeseni kada su od Tise do Tokaja sahranjivani vinogradi, baš onog dana kada, kažu, u celoj Bačkoj nije bilo izušteno više od pet reči ukupno... Porodicu Riznić ta smrt je ponovo okupila, bar za trenutak, a porodicu Pfister rasturila zauvek.